

ביאורים

יש מן המפרשים שביארו שגם מעלות אלו, הגבורה והעושר, מכוונות למידות הנפש. הרמב"ם, לדוגמה, בספרו "שמונה פרקים" (פרק ז, וכן בהלכות יסודי התורה פרק ז הלכה א) מבאר על בסיס המשנה במסכת אבות (בפרק ד משנה א) בה אמר בן זומא שהעשיר הינו השמח בחלקו והגיבור הוא הכובש את יצרו. כך גם כוונת ר' יונתן שמנה את המעלות הללו כדרישה לקבלת הנבואה.

הר"ן דוחה הבנה זו משתי סיבות: האחת מסברה, שהרי כבר ביררנו שמידת הענווה מהווה סיכום של כל שאר מידות הנפש, ומדוע אם כן צריך לפרט מידות נוספות שכבר כלולות בתוכה?

הסיבה השנייה היא ממקורות מהם עולה הבנה אחרת, למשל מכך שהגמרא מוכיחה את דברי ר' יונתן מתיאורו של משה רבנו, אבי הנביאים, תיאור המבטא חוזק פיזי - ביכולתו להשליך את לוחות הברית שהיו כבדות מאוד, ועושר גשמי - שזכה להתפרנס משברי הלוחות.

הר"ן מסביר אחרת מדברי אותם מפרשים. דברי ר' יונתן הינם כפשטם, והצורך במעלות הגבורה והעושר אינו עוסק במידות רוחניות, אלא בחוזק הגוף ובממון רב. אלא שהבנה זו מצריכה עיון רב, מדוע הנביא, המשמש כלי להשראת שכינה בארץ וזוכה לדבר עם הקב"ה, צריך להיות בעל מידות גשמיות אלו, שמעלתן אינה אלא לעיני בשר ודם ואינן בונות קומה רוחנית בנפש?

הרחבות

• גיבור ועשיר - מעלות המידות?

וכבר פָּרְשׁוּ בוֹ קֶצֶת מֵהַמְּפָרְשִׁים. כוונת הר"ן לדברי הרמב"ם: "ודע, כי כל נביא לא יתנבא אלא אחר שייקנו לו המעלות השכליות כולן, ורוב מעלות המידות והחזקות שבהן, והוא אומרם: 'אין הנבואה שורה אלא על חכם גיבור ועשיר'. אמנם 'חכם' הוא כולל המעלות השכליות בלא ספק. 'ועשיר' היא ממעלות המידות, רצוני לומר: ההסתפקות, לפי שהם יקראו המסתפק בחלקו 'עשיר', והוא אומרם בגדר העשיר: 'אי זה הוא עשיר? השמח בחלקו', כלומר שהוא מסתפק במה שהמציא לו הזמן, ואינו מצטער על מה שלא המציא לו. וכן 'גיבור' היא גם כן ממעלות המידות, רצוני לומר, שהוא ינהיג כוחותיו לפי הדעת... והוא אומרם: 'אי זה הוא גבור? הכובש את יצרו'." (שמונה פרקים ז).

הר"ן דוחה פירוש זה, משום שבגמרא מפורש שמדובר בגבורה פיזית ועושר ממוני. הרב שילת טוען, ושייטכן וגם הרמב"ם אינו חולק על הצורך של הנביא להיות גיבור בגופו ועשיר בממונו, אלא הוא סובר שפשט דברי רבי יונתן הוא שעל הנביא להיות גיבור הכובש את יצרו ועשיר השמח בחלקו, אולם הגמרא מוסיפה לכך נופך נוסף, שעליו להיות גם בעל גבורה גופנית ועושר ממוני. הרב שילת מוסיף: "וכבר העירו חכמים שכן דרכו של הרמב"ם בכמה מקומות, להביא להלכה מאמרי תנאים או אמוראים כהוראתם העיקרית והפשטה, גם כשהגמרא מעמידה אותם באוקימתא (הסברה) אחרת, וזאת כנראה מתוך הנחה שהגמרא רק מוסיפה על פשטם בדרך של מדרש הלכה" (הקדמות הרמב"ם מהדו' הרב שילת, עמ' שח בהערות).

שאלות לדין

מה הקשר בין כבישת היצר לטהרה וקדושה?
האם זה לא קצת מוזר שמשה התנמש בלוחות הקדושים כדי להתעשר?

למה נביא צריך
גבורה ועושר

וכבר פָּרְשׁוּ בוֹ קֶצֶת מֵהַמְּפָרְשִׁים. כי בְּמֵה שֶׁאָמַר "גְּבוּר" - יְרָצָה: שֶׁמְגִבִּיר כֹּחַ שְׁכָלוֹ עַל כֹּחַ תְּאוֹתָיו, וְ"עֵשִׂיר" - גַּם כֵּן: שֶׁתְּהִיָּה לוֹ מִדַּת הַהִסְתַּפְּקוּת. הַשּׁוֹ "גְּבוּר" וְ"עֵשִׂיר" הַמְזַכְּרִים בְּכָאן לְאוֹתָם הָאֲמֹרִים בְּדַבְרֵי בֶן זֹמָא בְּ"אֲבוֹת" (פ' ד' מ"א). וְאֵי אֶפְשָׁר, שֶׁאֲחַר שֶׁאָמַר "עֲנִי" לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר "גְּבוּר" וְ"עֵשִׂיר", כִּי מִי שֶׁהִגִּיעַ לְמַעְלַת הַ"עֲנוּה" אֵי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִמְצָאוּ בוֹ אֵלּוֹ הַשְּׁלֵמִיּוֹת כְּפִי פְרוּשָׁם, כִּי אֵיךְ יִשָּׂיג "טְהָרָה" וְ"קִדְשָׁה" אִם אֵינּוּ כּוֹבְשִׁים אֶת יִצְרוֹ אוֹ חוֹמֵד וּמְתַאָּה לְמָמוֹן חֲבָרוֹ וְיִתְאוֹ תְמִיד לְמֵה שֶׁלֹּא הִשִּׁיג; זֶה מִן הַנִּמְנָע. וְעוֹד עֲלֵיהֶם קוֹשֵׁיָא מִן הַמֵּימְרָא הַזֹּאת שֶׁהִזְכַּרְנוּ, שֶׁאָמְרוּ: "גְּבוּר" - דְּכָתִיב (שְׁמוֹת מ' ט): 'וַיִּפְרָשׂ אֶת הָאֵהָל עַל הַמִּשְׁכָּן', וְאָמַר רַב: 'מִשֶּׁה רָבְנוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם פְּרָשׁוּ', וְכָתִיב (שְׁמוֹת כו ט): 'עֵשׂוֹר אֲמוֹת אֲרָךְ הַקֶּרֶשׁ', אֵימָא: דְּאֵרִיךְ וְקָטִין! אֲלֵא מִן הַדִּין קְרָא, דְּכָתִיב (דְּבָרִים ט ז'): 'וְאֶתְּפֹשׂ בְּשָׁנֵי הַלַּחַת, וְתִנְיָא: הַלּוּחֹת, אֲרָכָן שִׁשָּׁה וְרַחְבָּן שִׁשָּׁה וְעַבְיָן שִׁלְשָׁה; 'עֵשִׂיר' - דְּכָתִיב (שְׁמוֹת לד א): 'פֶּסֶל לָךְ' - פֶּסֶלְתָּן. הִיָּה שֶׁלְךָ. וְכֵן הוֹכִיחוּ מִיּוֹנָה, דְּכָתִיב (יוֹנָה א ג): 'וַיִּתֵּן שִׁכְרָה', וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "שִׁכְרָה שֶׁל סְפִינָה כְּלָה", וְאָמַר רַבִּי רֹמְנוֹס: "שִׁכְרָה שֶׁל סְפִינָה הִיא אֲרַבְעַת אֲלָפִים דִּינָרֵי זָהָב". הִנֵּה בָּאוּ "גְּבוּר" וְ"עֵשִׂיר" כְּפֶשֶׁט. וְעוֹד, מֵה יַעֲשׂוּ אֵלּוֹ הַמְּפָרְשִׁים בְּמֵה שֶׁאָמְרוּ בְּפֶרֶק "הַמְצַנִּיעַ" (שֶׁבֶת צב א): 'וְלִיגְמַר מִמֶּשֶׁה, דִּילְמָא מוֹשֶׁה שְׂאֵנִי, דְּאָמַר מַר: 'אֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה אֲלֵא עַל חֶכֶם גְּבוּר וְעֵשִׂיר וְבַעַל קוֹמָה', וְאֵין בְּ"בַעַל קוֹמָה" מִדָּה טוֹבָה וְלֹא מִדָּה שְׂכָלִית. אֲלֵא עַקֵּר הַדְּבָר כִּי "גְּבוּר וְעֵשִׂיר" הֵן מַעְלוֹת הַ"גְּבוּרָה" וְהַ"עֵשִׂיר". וְעַכְשָׁו צָרִיךְ לְבַאֵר לְמַה, כִּי הַ"חֲכָמָה" וְהַ"עֲנוּה" אֲמָנָם הֵן מַעְלוֹת בְּנַפְשׁ וְיִדְבִיקוּהָ עִם הָעֲלִיּוֹנִים, וְהַנּוֹטָה מֵהֵן מְגִבִּיר כַּחוֹת הַגּוֹפּוֹת אֲשֶׁר יִמְצָאוּ בוֹ, מֵאֲשֶׁר חָמַר שְׁלוֹ מִשְׁתַּתְּףָ עִם הַבְּהֵמוֹת וְלֹא מֵאֲשֶׁר הוּא אִישׁ, וְלָכֵן יִבְדִּילוּהָ מֵה: יִתְבָּרַךְ הַבְּדֵל עֲצוּם. וְכָבֵר בָּאֵר הַנְּבִיא כִּי הַעֲבָרוֹת יִשְׁמְרוּ הַבְּדֵל וּמִסָּף בֵּין הָאָדָם וּבִנְיָאן וְיִתְבָּרַךְ, אָמַר (ישעיה נט ב): "כִּי אִם עֲזַנְתִּיכֶם הִיוּ מִבְּדֵלִים בֵּינְכֶם לְבֵין אֱלֹהִים", אִם כֵּן, צָרִיךְ הַנְּבִיא לְהִסִּיר מֵעָלָיו הַפְּחִיתוּת, וְשִׁמְיָצָאוּ בוֹ הַשְּׁלֵמִיּוֹת, אוֹתָן שֶׁהֵן שְׁלֵמִיּוֹת בְּאֲמַת כְּמַעְלַת הַ"חֲכָמָה" וְהַ"עֲנוּה". אֲבָל הַ"גְּבוּרָה" וְהַ"עֵשִׂיר", אַחַר שֶׁנִּפְרָשׁ אוֹתָן כְּמִשְׁמַעוֹ, יְדוּעַ הוּא שֶׁאֵינָן מַעְלוֹת בְּנַפְשׁ רַק לְרֹאֵי הַשְּׁמַיִם, וְלִמָּה אָמְרוּ שֶׁלֹּא תִמְצָא הַנְּבוּאָה בְּזוֹלְתָּן.

הַהִסְתַּפְּקוּת - הַסְתַּפְּקוּת בְּמוֹעַט, הַשְּׁמַח בְּחֵלְקוֹ. **בְּדַבְרֵי בֶן זֹמָא בְּ"אֲבוֹת"** - "איזהו גיבור הכובש את יצרו איזהו עשיר השמח בחלקו" (אבות ד, א). **וְאֵי אֶפְשָׁר** - לא ניתן לפרש כך. **"טְהָרָה" וְ"קִדְשָׁה"** - שהן מידות הקודמות לענווה. **מִן הַנִּמְנָע** - בלתי אפשרי לזכות לטהרה וקדושה בלי לגבור על היצר. **אֲרָךְ הַקֶּרֶשׁ** - לפרוש אוהל בגובה כזה צריך גבורה. **אֵימָא: דְּאֵרִיךְ וְקָטִין** - אמנם משה היה גבוה אך אולי חלש בכח. **הַדִּין קְרָא** - פסוק זה. **שִׁשָּׁה** - ששה טפחים. **פֶּסֶלְתָּן** - הלוחות היו עשויים מאבן יקרה, ומהפסולת (השאירות) העשיר משה. **וְלִיגְמַר מִמֶּשֶׁה וְכוּ'** - הגמרא מנסה ללמוד מה היה גובהם של הלויים ממשו רבנו, ודוחה שמא משה היה שונה וחרגי משאר הלויים ומביאה ראיה מכך שהנבואה שורה על בעל קומה. **בַּעַל קוֹמָה** - גבוה. **לְבַאֵר לְמַה** - מדוע מידות אלו הם הכשר לקבלת הנבואה. **כַּחוֹת הַגּוֹפּוֹת** - הכוחות הגופניים החומרניים. **מֵאֲשֶׁר** - שהרי, מכיוון. **הַפְּחִיתוּת** - המידות הרעות. **לְרֹאֵי הַשְּׁמַיִם** - מי ששקוע בחומריות ש"תחת השמש" רואה בהן מעלה. **בְּזוֹלְתָּן** - בלעדי העושר והגבורה.